

ІННОВАЦІЇ У МИСТЕЦЬКІЙ І ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

УДК 37.013.83

DOI: 10.33989/2226-4051.2023.27.282147

Július Matulčík, Bratislava (Slovensko)

ORCID: 0000-0003-4077-2155

ZADNÝ POZADIE, TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ A PRINCÍPY HEUTAGOGIKY

Ntúdia sa zaoberá koncepciou heutagogiky, jej teoretickými východiskami a princípmi. Heutagogika stavia na humanistickej teórii a prístupoch k učeniu sa, aplikuje holistický prístup k rozvoju schopností učiacich sa. Predstavuje nový koncept učenia sa, inovatívny model učenia sa, reagujúci na súčasné požiadavky doby, na zložité a dynamické zmeny, ktoré determinujú náš život a ktoré sa odrážajú v potrebe celoživotného, kontinuálneho vzdelávania a učenia sa, s dôrazom na požiadavku aktívneho a samostatného prístupu ľudí v týchto procesoch. Heutagogika popisuje sebaregulované učenie sa ako holistický, celoživotný proces. Učenie sa je zamerané na učiaceho sa, ktorý najlepšie pozná svoje vzdelávacie potreby.

Кľúčové slová: *andragogika; dospelý; heutagogika; sebaregulované učenie sa; teoretickými východiskami.*

Formulácia problému. Pri naplňaní idey celoživotného vzdelávania sa v teórii i praxi stále viac obracia pozornosť na otázky učenia sa dospelých a to najmä z aspektu jeho efektívnosti ako i zodpovednosti samotných účastníkov za ciele, priebeh i výsledky učenia sa.

Záujem o učenie sa dospelých v rámci nielen celoživotného, ale i širokoživotného a hlbokoživotného – život prehľbujúceho učenie sa, priniesol rad nových výziev. Jednou z nich môže byť idea «slobodného učenia sa», označovaná aj ako heutagogika.

Pojem heutagogika (z gréckeho hautós – seba) vytvorili austrálski výskumní pracovníci z oblasti vzdelávania Stewart Hase a Chris Kenyon (Southern Cross University, Lismore, Austrália). Heutagogiku ako vedu, ktorá skúma sebaregulované učenie sa (self-determined learning) ako komplexný, celoživotný a sebariadený proces, charakterizovali v roku 2000 v štúdiu s príznačným názvom Od andragogiky k heutagogike (From Andragogy to Heutagogy). Koncepciu heutagogiky vypracovali ako aktuálnu odpoveď na zložité

štruktúry súčasnosti, ktoré si vyžadujú flexibilitu a celoživotné učenie sa, pretože tradičné metódy vzdelávania na ne nemôžu adekvátne reagovať. V priebehu času sa pedagogika začala zhromažďovať empirický materiál o špecifikách vzdelávania dospelých, ktorý sa zmenilo na samostatné odvetvie vedeckého poznania.

Analýza najnovších výskumov a publikácií. Heutagogika je často vnímaná ako pokračovanie andragogiky, «predĺžená ruka andragogiky» (Barton, 2013). Viacerí autori však chápu heutagogiku ako osobitnú koncepciu učenia sa v zmysle riadenia (manažmentu) sebariadiacich učiacich sa a porovnávajú heutagogiku s pedagogikou a andragogikou. Príkladom takéhoto porovnania je popis rozdielov medzi pedagogikou, andragogikou a heutagogikou, ako ich uvádza T. Heick (2015) tabuľka 1:

Tabuľka 1

Rozdiel medzi pedagogikou, andragogikou a heutagogikou (Heick 2015)

		Pedagogika Učenie sa detí	Andragogika Učenie sa dospelých	Heutagogika Sebariadené učenie sa
Porovnanie pedagogiky, andragogiky, heutagogiky	Závislosť	Žiak je závislá osobnosť. Učiteľ určuje, ako a kedy sa niečo učí.	Dospelí sú nezávislí. Snažia sa o autonómiu a sebariadenie v učení sa.	Učiaci sa sú nezávislí. Za samozrejme pokladajú identifikovanie svojho potenciálu učiť sa z nových skúseností.
	Dôvody pre učenie sa	Žiaci sa učia, aby postúpili do ďalšej fázy.	Dospelí sa učia, keď pociťujú potrebu poznania.	Učenie nemusí byť nevyhnutne plánované alebo lineárne.
	Zameranie učenia	Učenie sa je orientované na predmet, je zamerané predpísané kurikulum.	Učenie sa dospelých je orientované na riešenie úloh alebo problémov.	Učiaci sa môžu ísť nad rámec riešenia problémov tým, že umožnia proaktivitu.
	Rola učiteľa	Utvára proces učenia, zadáva učivo, predpokladá sa, že vie všetko najlepšie.	Sprostredkovateľ alebo facilitátor, atmosféra spolupráce, rešpektu a otvorenosti.	Rozvíja schopnosť učiť sa. Schopnosti ľudí: vedia, ako komunikovať s ostatnými; sú kreatívni; majú vysoký stupeň sebúčinnosti; uplatňujú svoje schopnosti v nových aj známych situáciách.

Aj S. Hase (2009) uvádzajú, že heutagogika nie je rozšírením andragogiky, predstavuje samostatnú koncepciu, do ktorej je zahrnutá

aj andragogika. Podľa Bartona (2013) sa heutagogika, na rozdiel od andragogiky, ktorá sa orientuje najmä na využitie najlepších metód vzdelávania dospelých, zameriava na naučenie sa spôsobov učenia sa. Ich využitie je slobodné, preto sa heutagogika často charakterizuje aj ako slobodné učenie sa.

Scientists preukázali, že kľúčovým prvkom heutagogiky je koncepcia dvojitej slučky učenia sa (double-loop learning) a sebareflexia. K učeniu sa pomocou dvojitej slučky dochádza, keď učiaci sa «spochybňujú a testujú svoje osobné hodnoty a predpoklady, ktoré sú ústredné pre zlepšenie učenia sa, ako sa učiť» (Hase, 2009, s. 45). Argumenty pre zdôvodnenie koncepcie heutagogiky nachádzajú jej autori S. Hase a C. Kenyon (2000) v andragogike, v problematike týkajúcej sa učenia sa dospelých, osobitne v myšlienkach, ktoré sú obsiahnuté v prácach M. Knowlesa.

M. Knowles charakterizoval dospelých učiacich sa na základe piatich predpokladov: sebakoncepcia (self-concept), skúsenosť (experience), pripravenosť učiť sa (readiness to learning), orientácia na učenie sa (orientation to learning) a motivácia k učeniu sa (motivation to learn) (Knowles, 1984, s. 12). Vyzdvihoval tiež samostatnosť, nezávislosť dospelého človeka, jeho schopnosť rozhodovať o sebe, zodpovednosť za svoj život, za svoj osobnostný rozvoj. Osobitný význam pre heutagogiku má jeho poukazovanie na význam sebariadenia v učení sa dospelých.

Účelom článku teoreticky analyzovať sa zaoberá koncepciou heutagogiky, jej teoretickými východiskami a princípmi.

Výskumné metódy. Na dosiahnutie tohto cieľa boli použité teoretické výskumné metódy, medzi ktoré patria: metóda terminologickej analýzy; metódy abstrakcie, systematizácie, zovšeobecňovania.

Predstavenie hlavného materiálu. Koncepcia heutagogiky obsahuje viacero prvkov, o ktoré sa opiera a ktoré ju charakterizujú. Kľúčové sú najmä andragogické teoretické východiská vzťahujúce sa k sebariadenému učeniu sa, čerpané z koncepcie andragogiky M. Knowlesa.

Koncepcia heutagogiky stavia na humanistickej teórii a prístupoch k učeniu sa opísaných v 50. rokoch 20. storočia. Heutagogika aplikuje holistický prístup k rozvoju schopností učiacich sa. Učenie sa je aktívnym a proaktívnym procesom, pričom hlavným aktérom je samotný učiaci sa, ktorý si na základe svojich skúseností sám určuje ciele, spôsoby a hodnotenie výsledkov učenia sa.

Heutagogika má zodpovedať potrebám učiacich sa v 21. storočí, najmä pokiaľ ide o rozvoj ich individuálnych schopností.

Sebaregulované, samostatné učenie sa, prístupy k učeniu sa, sú ústrednou témou heutagogiky o čom svedčia aj ďalšie jej prvky: učenie sa riadené učiacim sa, akčné učenie sa, koncept schopnosti (prechod od kompetencie k schopnosti) vo vzťahu ku vzdelávaniu a učeniu sa a učenie sa na pracovisku. Vychádzajúc z potreby pokračovať vo vzdelávaní aj po skončení dospievania sú celoživotné vzdelávanie a učenie nevyhnutné, hlavným cieľom aktívneho učenia sa má byť preto naučiť sa učiť (Heider, 1984, s. 128).

V centre procesu učenia sa je sám učiaci sa, ktorý je aktívnym odborníkom na seba samého. Preberá zodpovednosť za svoje činy, je kritický a dokáže usmerňovať seba samého, ako aj hodnotiť prínos iných. Pozná tiež stratégie riešenia problémov, ktoré dokáže flexibilne a inteligentne aplikovať a využíva svoje skúsenosti. Každý človek má prirodzenú túžbu niečo sa naučiť, úlohou učiteľa – facilitátora je poskytnutie zdrojov pre samostatného učenia učenie sa (Rogers, 1988, s. 114). Učenie sa, ako celoživotný proces, je predpokladom prežitia v turbulentnom prostredí, v ktorom sa človek nachádza, umožňuje získavať a rozvíjať flexibilné schopnosti, ktoré umožňujú rýchlejšie reagovať na vonkajšie a vnútorné vplyvy.

Učenie sa pomocou dvojitej slučky je opakom učenia sa s jednou slučkou (single-loop learning), ktorého podstatou je opakovaný pokus o riešenie rovnakého problému bez akýchkoľvek variácií metód a bez spochybňovania cieľa. Učenie sa pomocou dvojitej slučky sa využíva vtedy, keď je potrebné zmeniť mentálny model, od ktorého závisí rozhodnutie. Na rozdiel od jednej slučky obsahuje tento model posun v chápaní od jednoduchého a statického k širšiemu a dynamickejšiemu. Učenie sa pomocou dvojitej slučky vyžaduje zmenu samotného cieľa. Dvojité učenie nie je v skutočnosti len o zmene cieľa, ale zahŕňa spochybnenie predpokladov o tomto ciele, spôsobov objavovania a vynájdenia nových alternatív, cieľov a vnímania, ako aj spôsobov riešenia problémov. Učenie sa pomocou dvojitého učenia sa líši od učenia sa v jednej slučke, ktoré zahŕňa zmenu metód a zvýšenie efektívnosti s cieľom dosiahnuť stanovené ciele («robiť veci správne»). Učenie sa v dvojitej slučke sa týka zmeny samotných cieľov («robenia správnych vecí») (Cartwright, 2002, s. 68).

V andragogickom modeli je učenie sa riadené samotným učiacim sa, v ktorom je jednotlivec zodpovedný za individuálny

proces učenia sa. Samostatne riadené učenie sa charakterizuje D. Long (1990, s. 37), v ktorom jednotlivci preberajú iniciatívu, s pomocou alebo bez pomoci iných, pri diagnostikovaní svojich vzdelávacích potrieb, formulovaní vzdelávacích cieľov, identifikovaní ľudských a materiálnych zdrojov pre učenie, výbere a implementácii vzdelávacích stratégií a hodnotení výsledkov učenia sa. Podobne ako v andragogike, v heutagogike vzdelávateľ – facilitátor uľahčuje proces učenia sa tým, že poskytuje vedenie a zdroje informácií, ktoré môžu byť v súčasnej dobe, aj vďaka sociálnym médiám a internetu veľmi bohaté a rôznorodé.

V andragogike vytvára kurikulum, otázky, diskusie a hodnotenie vzdelávateľ podľa potrieb učiaceho sa. Volí tiež formy a metódy vzdelávania a hodnotenia. V heutagogike si učebnú aktivitu stanovuje sám učiaci sa, sám si vytvorí vlastnú štruktúru učenia sa od kurikula až po hodnotenie. Rozdiel a vzťah medzi andragogikou a heutagogikou vystihla L. M. Blaschke (2012, s. 6) v tabuľke č. 2:

Tabuľka 2

Heutagogika ako kontinuum andragogiky (Blaschke, 2012)

Andragogika (Sebariadenie)	Heutagogika (Sebaregulovanie)
Učenie sa jednou slučkou	Učenie sa dvojitou slučkou
Rozvoj kompetencií	Rozvoj schopností
Lineárna konštrukcia a koncepcia učenia sa	Nelineárna konštrukcia a koncepcia učenia sa
Riadi vzdelávateľ – učiaci sa	Riadi učiaci sa
Získanie učiacich sa pre učenie sa (obsah)	Získanie učiacich sa pre pochopenie ako sa učiť

Koncepciu heutagogiky charakterizujú jej základné princípy, ktoré však nie sú autormi ponímané rovnako. L. M. Blaschke pokladá za hlavné princípy heutagogiky: ľudskú aktivitu (zameranie na učiaceho sa), schopnosť, sebareflexiu a metakogníciu, učenie sa dvojitou slučkou, nelineárne učenie sa.

M. McAuliffe, D. Hargreaves, A. Winter a G. Chadwick (2009) navrhli nasledujúce princípy heutagogiky: rozhodujúcou zručnosťou je vedieť ako sa učiť, vzdelávateľia sa zameriavajú skôr na proces učenia ako na obsah, učenie ide nad rámec konkrétnej disciplíny, k učeniu sa dochádza prostredníctvom sebvýberu a sebariadených počinov (s. 14).

S. Haes (2019) zahŕňal tieto princípy: učenie sa vo vlastnej réžii, autonómia žiaka a sloboda konania.

Napriek tomu, že sa princípy heutagogiky uvedených autorov nezhodujú, možno ich pokladať za charakteristické znaky

heutagogiky, vystihujúce podstatu jej koncepcie. Z rozlišujúcich znakov medzi andragogikou a heutagogikou je zrejmé, že v heutagogike je dôležité nielen to, čo sa učiaci sa naučia, ale aj to, prečo a akým spôsobom sa to naučia. Ide teda o objavovanie vlastných možností na základe vlastnej motivácie a pozitívneho prístupu k vzdelávaniu a učeniu sa. Princípom heutagogického učenia sa je «vedieť učiť sa».

Heutagogika popisuje sebaregulované učenie sa ako holistický, celoživotný proces. Učenie sa je zamerané na učiaceho sa, ktorý najlepšie pozná svoje vzdelávacie potreby (Hase & Kenyon, 2007). To, čo sa naučí môže použiť rozličným spôsobom, môže to preniesť alebo použiť v neznámych situáciách. V heutagogike teda ide o zameranie sa na schopnosť reprodukovať nadobudnuté vedomosti a zručnosti, vedieť využiť učením získané kompetencie pri riešení nových problémov a efektívne využívať kompetencie v neznámom kontexte.

V heutagogike poskytuje učebný materiál vzdelávateľ, ale o tom, ako bude vyzerat' proces učenia sa, rozhodujú učiaci sa. Metódy učenia sa spočívajú v akčnom učení sa a v akčnom výskume, ktoré uľahčujú celoživotné učenie sa.

Záver. Heutagogika predstavuje nový koncept učenia sa, inovatívny model učenia sa, reagujúci na súčasné požiadavky doby, na zložité a dynamické zmeny, ktoré determinujú náš život a ktoré sa odrážajú v potrebe celoživotného, kontinuálneho vzdelávania a učenia sa, s dôrazom na požiadavku aktívneho a samostatného prístupu ľudí v týchto procesoch. V heutagogike i v andragogike sa kladie dôraz na sebariadené a sebaregulované učenie sa. V oveľa väčšej miere ako v andragogike sa v heutagogike mení učiaci sa z objektu na subjekt, ktorého potreby sú v centre procesu učenia.

Uplatnenie heutagogického prístupu zohráva čoraz dôležitejšiu úlohu z hľadiska zamerania sa na aktívneho, sebalreflektujúceho, sebauvedomujúceho sa a sebariadiaceho učiaceho sa.

Heutagogika sa zameriava najmä na proces učenia sa a to bez závislosti učiaceho sa na vzdelávateľovi. Heutagogické učenie sa je zamerané na naučenie sa ako sa učiť, ako sa prispôbovať a meniť prostredníctvom učenia sa. Jeho výsledkom je rozšírenie kompetencií na schopnosti, ktoré umožňujú úspešné zvládnutie neznámych situácií.

V budúcnosti by sa malo preskúmať učenie sa na pracovisku, kde sa využívajú heutagogické stratégie učenia sa ako sú akčné učenie, koučovanie a mentoring.

References

- Barton, M. (2013). *Proč a kde sa vzala heutagogika*. Retrieved from <https://www.hrnews.cz/lidskezdroje/rozvoj-id-2698897/proc-a-kde-se-vzala-heutagogika-id-1793001>
- Blaschke, L. M. (2012). *Heutagogy and Lifelong Learning: A Review of Heutagogical Practice and Self-Determined Learning*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/241891015_Heutagogy_and_Lifelong_Learning_A_Review_of_Heutagogical_Practice_and_Self-Determined_Learning
- Cartwright, Sh. (2002). Double-Loop Learning: A Concept and Process for Leadership Educators. *Journal of Leadership Education*, (1). Retrieved from https://journalofleadershiped.org/jole_articles/double-loop-learning-a-concept-and-process-for-leadership-educators/
- Hase, S. (2009). Heutagogy and e-learning in the workplace: Some challenges and opportunities. *Journal of Applied Research in Workplace E-learning*, 1(1), s. 43–52.
- Hase, S. (2019). Heutagogy and digital media networks: Setting students on the path to lifelong learning. *Pacific Journal of Technology Enhanced Learning*. Retrieved from https://www.academia.edu/39659969/Heutagogy_and_digital_media_networks_Setting_students_on_the_path_to_lifelong_learning
- Hase, S., Kenyon, Ch. (2000). *From Andragogy to Heutagogy*. Retrieved from <http://www2.cddc.vt.edu/mirrors/ultibase/dec00/hase1.pdf>
- Hase, S., Kenyon, Ch. (2007). Heutagogy: A child of Complexity Theory. *An International Journal of Complexity and Education*. 1 (4), s. 111–118. Retrieved from http://www.cser.ualberta.ca/COMPLICITY4/documents/Complicity_41k_HaseKenyon.pdf
- Heider, F. (1984). *Das Leben eines Psychologen. Eine Autobiographie*. Bern: Verlag Hans Huber.
- Heick, T. (2015). *The Difference between Pedagogy, Andragogy, and Heutagogy*. Retrieved from <https://www.teachthought.com/pedagogy/a-primer-in-heutagogy-and-self-directed-learning/>
- Knowles, M. S. (1984). *Andragogy in Action: Applying Modern Principles of Adult Learning*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Long, D. (1990). *Learner Managed Learning: The Key to Life Long Learning and Development*. New York: Kogan Page.
- McAuliffe, M., Hargreaves, D., Winter, A., Chadwick, G. (2009). Does pedagogy still rule? *Australian Journal of Engineering Education*, 1 (15) s. 13–17. Retrieved from http://www.engineersmedia.com.au/journals/aaee/pdf/AJEE_15_1_McAuliffe_%20F2.pdf
- Rogers, C. R. (1988). *Lernen in Freiheit. Zur inneren Reform von Schule und Universität*. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag GmbH

Юліус Матульчик

ІСТОРІЯ ПИТАННЯ, ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ ТА ПРИНЦИПИ ЕВТАГОГІКИ (HEUTAGOGY)

У статті висвітлено результати теоретичного дослідження поняття евтагогії, її теоретичні засади та принципи. Евтагогіка спирається на гуманістичну теорію, застосовуючи цілісний підхід до розвитку здібностей дорослих учнів. Вона представляє нову концепцію навчання, інноваційну модель навчання, що відповідає актуальним вимогам часу, складним і динамічним змінам, які потребують безперервної активної і самостійної освіти людини протягом усього життя. Доведено, що і в евтагогії, і в андрагогії акцентується на самокерованому і саморегульованому навчанні. З'ясовано, що евтагогіка описує саморегульоване навчання як цілісний процес, який триває впродовж усього життя. Навчання орієнтоване на того, хто навчається,

і саме він найкраще знає власні освітні потреби. У центрі освітнього процесу – потреби того, хто навчається. До основних принципів евтагогії віднесено: активність людини (студентоцентризм), нелінійність навчання, педагоги зосереджуються на процесі навчання, а не на змісті, навчання виходить за межі конкретної дисципліни, навчання відбувається через самостійний вибір і самокеровану дію дорослого учня. Встановлено, що евтагогіка фокусується на здатності відтворювати дорослим набуті знання та навички, уміти використовувати їх під час розв'язання нових проблем та ефективно використовувати набуті компетентності в незнайомих контекстах. Значна увага приділяється здатності працювати творчо та вмінню співпрацювати в команді. Перспективним є дослідження навчання на робочому місці, яке використовує евтагогічні стратегії навчання, такі як навчання дії, коучинг і наставництво.

Ключові слова: андрагогіка; навчання дорослих; евтагогіка; саморегульоване навчання.

Julius Matulchuk

BACK BACKGROUND, THEORETICAL BACKGROUND AND PRINCIPLES OF HEUTAGOGY

The article highlights the results of a theoretical study of the concept of heutagogy, its theoretical foundations and principles. Heutagogy is based on humanistic theory and approaches to learning, applying a holistic approach to the development of adult learners' abilities. It presents a new concept of learning, an innovative model of learning that meets the current requirements of the time, complex and dynamic changes that define our lives and are reflected in the need for continuous education and lifelong learning, with an emphasis on the requirement of an active and independent approach to these processes. It is proved that both heutagogy and andragogy emphasise self-directed and self-regulated learning. It has been found that heutagogy describes self-regulated learning as a holistic process that lasts throughout life. Learning is learner-centred and the learner is the best judge of their own learning needs. The needs of the learner are at the centre of the educational process. The main principles of heutagogy include: human activity (student centredness), non-linearity of learning, teachers focus on the learning process rather than content, learning goes beyond a specific discipline, learning takes place through the independent choice and self-directed action of an adult learner. It has been established that heutagogy focuses on the ability of adults to reproduce acquired knowledge and skills, to be able to use the competencies acquired in the learning process to solve new problems and to use these competencies effectively in unfamiliar contexts. Considerable attention is also paid to the ability to work creatively and the ability to cooperate in a team. The study of workplace learning that uses heutagogical learning strategies, such as action learning, coaching and mentoring, is promising.

Keywords: andragogy; adult education; heutagogy; self-regulated learning.

Одержано 16.04.2023 р.